

2021-ci il üzrə Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

2021-ci ildə tədiyə balansı¹ əsasən qlobal əmtəə bazarlarında qiymətlərin bərpası və qeyri-neft ixracının əhəmiyyətli artımından təsirlənmişdir. Cari əməliyyatlar balansında 8.3 mlrd.\$ profisit, kapital və maliyyənin hərəkəti hesabında isə 5.1 mlrd.\$ kəsir yaranmış, ehtiyat aktivləri 3.1 mlrd.\$ artmışdır. Bu dövrdə xam neftin orta qiyməti 67\$/barel olmuş, qeyri-neft ixracı isə 44% artaraq 2.6 mlrd.\$ səviyyəsində formalaşmışdır.

Cədvəl 1. 2021-ci il üzrə tədiyə balansının əsas göstəriciləri, mln.\$

Cari əməliyyatlar balansı	8 291.6
Xarici ticarət balansı	11 273.6
Xidmətlər balansı	- 2 122.9
İlkin gəlirlər balansı	- 1 318.6
- <i>İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası</i>	- 1 413.0
Təkrar gəlirlər balansı	459.5
Kapital hesabı	- 4.2
Maliyyə hesabı	- 5 052.4
Xalis maliyyə aktivləri	2 563.3
o cümlədən:	
- <i>xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar</i>	77.0
- <i>portfel investisiyaları</i>	457.5
- <i>digər investisiyalar</i>	2 028.8
Xalis maliyyə öhdəlikləri	- 2 489.1
o cümlədən:	
- <i>Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar</i>	4 795.3
- <i>cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası</i>	- 6 960.0
- <i>neft bonusu</i>	457.0
- <i>portfel investisiyaları</i>	- 61.5
- <i>digər investisiyalar</i>	- 719.9
Balanslaşdırıcı maddələr	- 153.6
Tədiyə balansının ümumi saldosu (ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	3 081.4

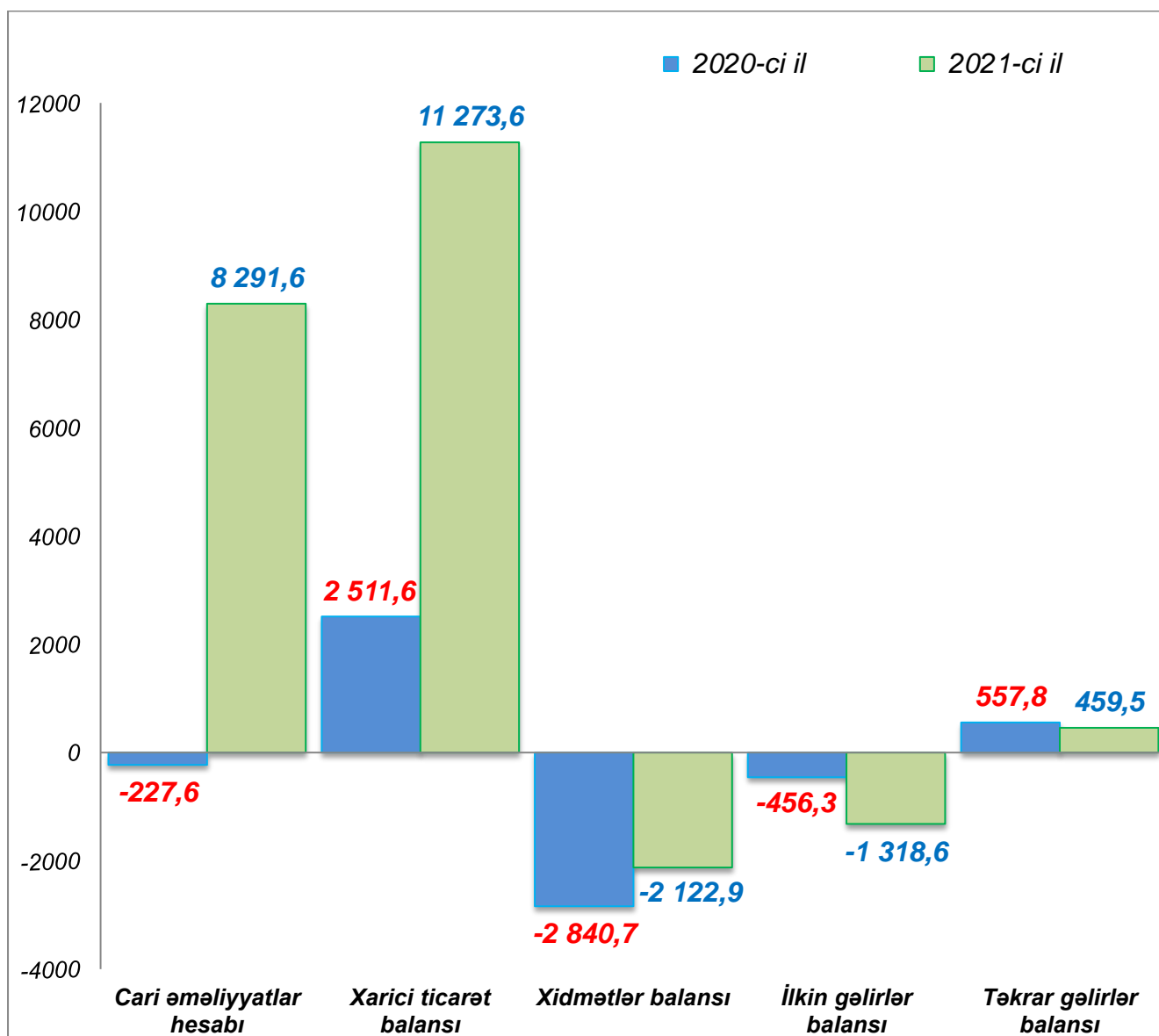
Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 66.8\$ (2020-ci il 40.8\$) olmuşdur.

¹ Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı <https://uploads.cbar.az/assets/4f9ced2ebffd8b2fb6149f920.pdf> səhifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2021-ci il üzrə cari əməliyyatlar hesabının profisiti 8.3 mlrd.\$ və ya ÜDM-in 15.2%-ni təşkil etmişdir (2020-ci il üzrə 227.6 mln.\$ kəsir olmuşdur). Neft-qaz sektoru üzrə CƏB-in profisiti ötən ilə nəzərən (ö.i.n.) 2.8 dəfə artaraq 14 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB-in kəsiri isə 7.7% artaraq 5.7 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur.

Qrafik 1. 2021-ci il üzrə cari əməliyyatlar hesabı, mln.\$

Xarici ticarət balansı

2021-ci il üzrə xarici ticarət dövriyyəsi 32.1 mlrd.\$ təşkil etmiş, neft-qaz sektoru üzrə 17.5 mlrd.\$ həcmində profisit qeyri-neft sektoru üzrə 6.2 mlrd.\$ həcmində kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 11.3 mlrd.\$-lıq profisit yaranmışdır. Hesabat dövründə Azərbaycanın dünyanın 189 dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 14%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 86%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 21.7 mlrd.\$ (1.7 dəfə artım) təşkil etmişdir. Dövr ərzində əsasən dünya neft bazarlarında xam neftin *ö.i.n.* bahalaşması (64%) səbəbindən neft-qaz sektoru üzrə ixracın həcmi 1.8 dəfə artaraq 19.1 mlrd.\$ olmuşdur. İxrac olunmuş neft məhsullarının (13.5 mlrd.\$) 12.7 mlrd.\$-ı xam neftin, 0.8 mlrd.\$-ı isə neft emalı məhsullarının payına düşür. 2021-ci il üzrə qeyri-neft ixracı 43.8% artaraq 2.6 mlrd.\$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. 2021-ci il üzrə əmtəə idxalı *ö.i.n.* 3.4% artaraq 10.4 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 5 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.7 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal 7.2% artaraq 8.8 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda minik avtomobillərinin (2.7 dəfə), portativ hesablama maşınlarının (64,6%), yük avtomobillərinin (59.4%), şəkərin (42.6%), əczaçılıq məhsullarının (40.1%), ətir və kosmetik vasitələrinin (36%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərinin (27.2%), ağac məmulatlarının (25.5%), mebel məhsullarının (23.7%), daş və şüşə məmulatlarının (22.1%), palma yağının (12.8%), tərəvəz məhsullarının (10.5%), kağız məmulatlarının (8.6%), dənli bitkilərin (7.8%), metalların (6.5%) və tütün məhsullarının (6.3%) idxalı artmış, uçuş aparatlarının (9.9 dəfə), dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin (38.6%), rabitə qurğularının (14,1%), kərə yağının (3.5%), gəmilər, qayıqlar və üzən konstruksiyaların (3.3%), sabun və yuyucu vasitələrin (2.9%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 8% təşkil edərək 0.8 mlrd.\$ olmuşdur.

Cədvəl 2. İdxalın strukturu, mln.\$

	2020-ci il		2021-ci il	
	<i>Məbləğ</i>	<i>Xüsusi çəkisi, %-lə</i>	<i>Məbləğ</i>	<i>Xüsusi çəkisi, %-lə</i>
İdxal - cəmi	10 076.6	100.0	10 418.7	100.0
o cümlədən:				
1. İstehlak malları	4 327.5	42.9	5 002.8	48.0
- ərzaq məhsulları	1 524.9	15.1	1 721.0	16.5
- digərləri	2 802.6	27.8	3 281.8	31.5
2. Investisiya yönümlü mallar	815.1	8.1	821.5	7.9
3. Digər mallar	4 934.0	49.0	4 594.4	44.1

Xidmətlər balansı

2021-ci il üzrə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində xidmətlərin ümumi həcmi 9.7 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 5.9 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 3.8 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentləri tərəfindən xarici ölkələrin rezidentlərinə

göstərilən xidmətlərdir. Ümumilikdə, xidmətlər balansında yaranan kəsir 25.3% azalaraq 2.1 mlrd.\$ olmuşdur. Neft-qaz sektoru üzrə xidmətlər balansının (əsasən tikinti xidmətləri və digər işgüzar xidmətlər) kəsiri 1.6 mlrd.\$ (31.9% azalma) olmuşdur. Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri isə 477.7 mln.\$ (12.6% artım) olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 40.8%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 4 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 60.5%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycanın nəqliyyat xidmətlərindən istifadəsi ilə əlaqədar olmuşdur. Azərbaycan rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 2.4 mlrd.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 1.6 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı *ö.i.n.* 12.7%, idxalı isə 20.2% artmışdır. Nəticədə nəqliyyat xidmətləri üzrə 2020-ci ildə 0.3 mlrd.\$ olan profisit, 2021-ci ildə 0.8 mlrd.\$-a (2.4 dəfə artım) yüksəlmişdir.

2021-ci ildə qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi 22.1% artaraq 0.9 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Hesabat dövründə turizm xidmətləri üzrə idxalın (0.6 mlrd.\$) ixracı (0.3 mlrd.\$) üstələməsi nəticəsində 0.3 mlrd.\$ həcmində kəsir yaranmışdır. Bu dövrdə xaricə səfər edən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 16.3%, Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı isə 0.5% azalmışdır.

Xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin həcmi 561.6 mln.\$ olmuşdur. Bunun 87%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı olmuşdur (*məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla*).

Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə göstərilən tikinti xidmətlərinin həcmi 35.4% azalaraq 18.7 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin həcmi isə 29% artaraq 961 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə ilkin gəlirlər balansında neft-qaz sektoru üzrə 1.8 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 0.5 mlrd.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir 2.9 dəfə artaraq 1.3 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 4.9 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 63.3%-i (3.1 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil etmişdir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (2.3 mlrd.\$) xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (o cümlədən 2.1 mlrd.\$ beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə əsasən xam neft şəklində repatriasiya), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (0.3 mlrd.\$), xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (0.3 mlrd.\$) və digər ödənişlər (0.2 mlrd.\$) təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi həcmi 2 mlrd.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 1.2 mlrd.\$, ödənişlər isə 0.8 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 91.9%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 6.2%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının həcmi, 1.9%-i isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 3.6% artaraq 1.2 mlrd.\$, ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 18.9% artaraq 0.7 mlrd.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 0.5 mlrd.\$ müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 460 mln.\$ (17.6% azalma) təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2021-ci il üzrə ölkənin xalis maliyyə aktivləri 2 563.3 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (77.0 mln.\$), portfel investisiyaları (457.5 mln.\$) və digər investisiyalar (2 028.8 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 2 489.1 mln.\$ azalmışdır ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (-2 164.7 mln.\$), neft bonusu (457.0 mln.\$), portfel investisiyaları (-61.5 mln.\$) və digər investisiyalar (-719.9 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 3. 2021-ci il üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri, mln.\$

	Aktivlər	Öhdəliklər
Birbaşa investisiyalar	77.0	-2 164.7
- neft-qaz sektoru	37.0	-2 903.0
- digər sektorlar	40.0	738.3
Neft bonusu		457.0
Portfel investisiyaları	457.5	-61.5
Digər investisiyalar	2 028.8	-719.9
- ticarət kreditləri və avanslar	371.2	-543.2
- kreditlər və ssudalar	94.3	-746.1
- depozitlər və nağd valyuta	1 563.3	35.4
- digər		534.0
C Ə M İ	2 563.3	-2 489.1

² Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansı üzrə yeni (6-cı nəşr) təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 4.8 mlrd.\$ olmuşdur.

Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 83.5% təşkil etmişdir.

2021-ci il üzrə tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (-2 903 mln.\$) azalması cəlb olunmuş investisiya ilə (4 004.9 mln.\$) kapitalın repatriasiyası (6 907.9 mln.\$ - əsasən beynəlxalq neft-qaz konsorsiumların payına düşən xam neft və təbii qaz şəklində olan kapital repatriasiyası) arasındakı fərqdən formalaşır.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 790.3 mln.\$ (30.5% artım) olmuşdur.

Portfel investisiyaları

Portfel investisiyaları üzrə xalis maliyyə aktivləri 457.5 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 61.5 mln.\$ azalmış, nəticədə portfel investisiyaların axınları üzrə 519 mln.\$ mənfi saldo yaranmışdır.

Hesabat dövründə portfel investisiyaları üzrə aktivlər əsasən neft-qaz (10 mln.\$), dövlət (170.9 mln.\$), bank (140 mln.\$) və özəl (136.6 mln.\$) sektorların hesabına artmışdır. Öhdəliklər isə dövlət (179.4 mln.\$) sektorunun hesabına azalmış və özəl (117.9 mln.\$) sektorun hesabına artmışdır.

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 94.3 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 746.1 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri bank sektorunun kreditləri (15.9 mln.\$) və neft-qaz sektorunun kreditləri (129.8 mln.\$) hesabına artmış, dövlət kreditləri (546.8 mln.\$), dövlət zəmanətli kreditlər (288.7 mln.\$) və müəssisələrin kreditləri (56.3 mln.\$) hesabına isə azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 1.6 mlrd.\$, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 35.4 mln.\$ artmışdır.

Ehtiyat aktivləri

2021-ci il üzrə ölkənin ehtiyat aktivləri 3.1 mlrd.\$ məbləğində artmışdır.